

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ & ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ 2022

Ερμηνευτικό σχόλιο

Γ΄ Λυκείου

Επιμέλεια : Κωνσταντίνος Μάντης-Ειρήνη Χατζόπουλου

Διαδικασία σύνθεσης ερμηνευτικού σχολίου

1ο βήμα: Εντοπισμός βασικού θέματος/ ερωτήματος	• Προσεκτική ανάγνωση του κειμένου. • Εντοπισμός/Σημείωση/Υπογράμμιση λέξεων ή φράσεων κλειδιών, που παραπέμπουν στα δεσπόζοντα θέματα του κειμένου. • Ανίχνευση της στάσης του συγγραφέα απέναντι στο/α θέμα/τα που εντοπίσαμε.
2ο βήμα: Αξιοποίηση συγκεκριμένου και περικειμένου	• Προσεκτική μελέτη του συγκεκριμένου: χώρος, χρόνος, οικονομικές και ιστορικοκοινωνικές συνθήκες συγγραφής, πολιτεία και δίκαιο (άγραφο και γραπτό), πολιτισμός, κουλτούρα και θρησκεία: αντιλήψεις, ήθη, παραδόσεις. • Προσεκτική μελέτη του περικειμένου (εισαγωγικού σημειώματος).
3ο βήμα: Αξιοποίηση κειμενικών δεικτών και χωρίων από το κείμενο.	• Τεκμηρίωση της επιλογής και του σχολιασμού του κύριου θέματος με αναφορές στο κείμενο (παράθεση στίχων αν πρόκειται για ποίημα ή χωρίων για το πεζογράφημα). • Επιλογή και αξιοποίηση εκείνων των κειμενικών δεικτών/γλωσσικών επιλογών/εκφραστικών μέσων που σχετίζονται με/αναδεικνύουν το βασικό/ά θέμα/τα του κειμένου.

4ο βήμα: Διερεύνηση συναισθηματικού κλίματος.	Διερεύνηση και αξιοποίηση του συναισθηματικού κλίματος, της στάσης και της διάθεσης, δηλαδή, του δημιουργού απέναντι στο θέμα/τα που προβάλλονται στο κείμενο. Ο δημιουργός μπορεί να: • στηρίζει/συντάσσεται με μια άποψη • διαφωνεί/στηλιτεύει μια κατάσταση • συγκινείται • επιδιώκει να ευαισθητοποιήσει τους αναγνώστες • αποστασιοποιείται και να επιδιώκει την αντικειμενικότητα • αντικρίζει υποκειμενικά το θέμα
5ο βήμα: Διατύπωση προσωπικής άποψης σχετικά με το/τα θέμα/τα.	• Διατύπωση προσωπικής άποψης/θέσης/οπτικής του μαθητή σχετικά με το θέμα του κειμένου.
6ο βήμα: Οργάνωση και γλωσσική έκφραση στο ερμηνευτικό σχόλιο.	α. Διασφάλιση εσωτερικής συνοχής κι αλληλουχίας: • Κατά την απάντησή μας, τηρούμε τη σειρά των ερωτημάτων όπως τίθενται στην εκφώνηση • Ξεκινούμε με την παρουσίαση/ σχολιασμό του κύριου θέματος/ιδέας • Τεκμηριώνουμε με αναφορές στο κείμενο • αναφερόμαστε στους σχετικούς κειμενικούς δείκτες • ολοκληρώνουμε με την κατάθεση της προσωπικής μας άποψης • τηρούμε το όριο των λέξεων β. Κατάλληλο λεξιλόγιο και ορολογία: • Υψηλό, σοβαρό και επίσημο γλωσσικό επίπεδο • Νοηματική πυκνότητα • Ονομασία/προσδιορισμός κειμενικών δεικτών (ορολογία)

1ο Παράδειγμα σύνθεσης ερμηνευτικού σχολίου

Ποια είναι τα συναισθήματα που αφήνει στο ποιητικό υποκείμενο ο ανανταπόδοτος έρωτας που βιώνει; Ποια είναι η δική σας τοποθέτηση στο ζήτημα αυτό; (150-200 λέξεις)

Τίτος Πατρίκιος

«Τέλος του καλοκαιριού» [II]

Χωρίς να σε βλέπω χωρίς να σου μιλάω
χωρίς ν' αγγίζω ούτε μια σκιά απ' το βήμα σου
χωρίς – πόσο γυμνός ακόμα θα 'θελες να μείνω;
Μη με πιστεύεις, σε τίποτα μη με πιστέψεις.
Κι όταν εντάσσω τις στιγμές στα σίγουρα σχήματά μου
όταν ανασκευάζω το χαμόγελό σου
όταν αποκαλώ την ομορφιά φθαρτό περίβλημα
μη με πιστεύεις – κι όμως σου λέω την αλήθεια.
Δεν την αντέχω αυτή τη μάταιη ελπίδα
να επιζώ σε μια τυχαία σου σκέψη
μα κάθε βράδυ τη ζεσταίνω απ' την αρχή.

Τίτος Πατρίκιος «Λυσιμελής πόθος», Εκδόσεις Κίχλη

1ο βήμα: Αναζήτηση κεντρικού θέματος/ιδέας

Αναφορές από το κείμενο	Επιμέρους θέματα/ιδέες	Κύριο θέμα/ιδέα του κειμένου:
«Δεν την αντέχω αυτή τη μάταιη ελπίδα να επιζώ σε μια τυχαία σου σκέψη μα κάθε βράδυ τη ζεσταίνω απ' την αρχή».	- Η αδυναμία του ατόμου να αποτινάξει τα δεσμά του ερωτικού συναισθήματος, έστω κι αν αυτό μένει χωρίς ανταπόκριση. - Είναι σωστό ή υγιές να παραμένει το άτομο προσκολλημένο συναισθηματικά από τη στιγμή που ο έρωτάς του παύει να βρίσκει ανταπόκριση;	Η συγκλονιστική δύναμη του ερωτικού συναισθήματος και η οδύνη που προκαλεί, όταν παραμένει χωρίς ανταπόκριση.
«Χωρίς να σε βλέπω χωρίς να σου μιλάω χωρίς ν' αγγίζω ούτε μια σκιά απ' το βήμα σου χωρίς – πόσο γυμνός ακόμα θα 'θελες να μείνω»;	Επαρκεί η απομάκρυνση του/της συντρόφου, για να τεθεί τέρμα στα συναισθήματα του άλλου προσώπου;	

2ο βήμα: Αξιοποίηση στοιχείων του συγκεκριμένου.

Συγκεκριμένοι χρονικοί ή τοπικοί προσδιορισμοί δεν υπάρχουν στο ποίημα, για να συνθέσουμε τον ακριβή τόπο και χρόνο αυτής της εμπειρίας. Μόνον ο τίτλος μας προσανατολίζει σε μια εποχή «Τέλος του καλοκαιριού». Πιθανότατα, βέβαια, ο τίτλος λειτουργεί συμβολικά και όχι κυριολεκτικά, καθώς με το τέλος του καλοκαιριού, μια εποχή που πολλοί έρωτες τελειώνουν, υποβάλλεται το τέλος, η λήξη του ερωτικού δεσμού του ποιητή με το πρόσωπο που νοσταλγεί. Ταυτόχρονα, η χρήση του Ενεστώτα παρέχει την πληροφορία πως η θλίψη του ποιητικού υποκειμένου αποτελεί μια εμπειρία του παρόντος. Το ποιητικό υποκείμενο βιώνει την απουσία του αγαπημένου προσώπου, με το οποίο είχε έναν ισχυρό δεσμό. Τα αποτελέσματα του σφοδρού ερωτικού συναισθήματος που ένιωσε για το άλλο πρόσωπο διαρκούν και στο παρόν του και είναι η αιτία της θλίψης του.

3ο βήμα: Αξιοποίηση κειμενικών δεικτών και χωρίων του κειμένου		
Αναφορές (χωρία) από το κείμενο	Δείκτης	Λειτουργία
«Τέλος του καλοκαιριού» [II]	Τίτλος	Ο τίτλος προκαταλαμβάνει τον αναγνώστη από την αρχή και υπονοεί το τέλος μιας εποχής, μιας κατάστασης, ενός συναισθήματος.
«Χωρίς να σε βλέπω χωρίς να σου μιλάω χωρίς ν' αγγίζω ούτε μια σκιά απ' το βήμα σου χωρίς –»	Σχήμα επαναφοράς κι επανάληψης	Τονίζεται η στέρηση, η έλλειψη από την απουσία του ερωτικού αντικειμένου, της αγαπημένης.
«... χωρίς –»	Αιφνίδια διακοπή του ποιητικού λόγου	Προβάλλεται η απόγνωση και η απελπισία του ποιητικού υποκειμένου
«πόσο γυμνός ακόμα θα 'θελεις να μείνω»;	Ρητορικό ερώτημα και μεταφορικός λόγος	Εκφράζεται το παράπονο του ποιητικού υποκειμένου για τη συναισθηματική και ψυχική του «απογύμνωση» από τον ανανταπόδωτο έρωτά του.
«Μη με πιστεύεις, σε τίποτα μη με πιστέψεις».	Επανάληψη	Δίνεται έμφαση στο αίτημα του ποιητικού υποκειμένου προς την αγαπημένη του να μην πιστεύει στα όσα λέει, καθώς προσπαθεί να την απομυθοποιήσει.

-«εντάσσω τις στιγμές στα σίγουρα σχήματά μου/ανασκευάζω το χαμόγελό σου/φθαρτό περίβλημα»	Χρήση μεταφορικού λόγου	-Δηλώνεται η αγωνία του ποιητικού υποκειμένου να μειώσει την έλξη που νιώθει για εκείνη.
-«να επιζώ σε μια τυχαία σου σκέψη μα κάθε βράδυ τη ζεσταίνω απ' την αρχή».		-Η αγωνία του ποιητικού υποκειμένου από την εμμονική και μάταιη προσήλωσή του σ' εκείνη.
«μη με πιστεύεις – κι όμως σου λέω την αλήθεια».	Αντίθεση	Τονίζεται η αδυναμία του ποιητικού υποκειμένου να τιθασεύσει τα ερωτικά του συναισθήματα με τη λογική.

4ο βήμα: Διερεύνηση συναισθηματικού κλίματος

Η παρουσίαση του έμμονου αυτού έρωτα δίνεται από το ποιητικό υποκείμενο με την έκφραση γνήσιας και ειλικρινούς απόγνωσης, γεγονός που φανερώνει την πρόθεση του ποιητή να διαφανεί σε όλη την τραγικότητα το βίωμα του μονομερούς και χωρίς ανταπόκριση έρωτα. Υπ' αυτή την έννοια το συναισθηματικό κλίμα του ποιήματος υπηρετεί την καθαρή και δίχως ωραιοποιήσεις απόδοση της ψυχικής οδύνης που βιώνει το άτομο όταν αποστερείται την παρουσία και την ανταπόκριση του αγαπημένου προσώπου.

Ερμηνευτικό σχόλιο

Κύριο, κατά τη γνώμη μου, θέμα του ποιήματος είναι η εξαιρετικά οδυνηρή πτυχή του ερωτικού συναισθήματος, όταν αυτό δε βρίσκει πια ή δε βρίσκει καθόλου τη ζητούμενη ανταπόκριση. Το θέμα αυτό αναδεικνύεται εναργώς μέσα από το προσωπικό βίωμα του ποιητικού υποκειμένου, το οποίο παρουσιάζεται με έντονα εξομολογητικό ύφος χάρη στη χρήση του α' ενικού προσώπου. Με σχήμα επανάληψης: «Χωρίς να σε βλέπω χωρίς να σου μιλάω», το ποιητικό υποκείμενο τονίζει τη στέρηση που αισθάνεται από τη διαρκή έλλειψη επικοινωνίας με την αγαπημένη γυναίκα. Μ' ένα ρητορικό ερώτημα, μάλιστα, που απευθύνει προς εκείνη: «πόσο γυμνός ακόμα θα 'θελες να μείνω;» επιχειρεί να αναδείξει emphaticά πως έχει ψυχικά απογυμνωθεί πλήρως, εφόσον δεν έχει την παραμικρή επαφή μαζί της. Όπως προκύπτει, άλλωστε, από τη χρήση μεταφορικού λόγου: «όταν αποκαλώ την ομορφιά φθαρτό περίβλημα», το ποιητικό υποκείμενο πασχίζει να κάμψει την έλξη που του ασκεί εκείνη, εκλογικεύοντας τα όσα βιώνει και αντικρίζοντας την ομορφιά της ως ένα προσωρινής αξίας προνόμιο. Η προσπάθειά του, ωστόσο, είναι ατελέσφορη, εφόσον, όπως παραδέχεται, κάθε βράδυ «ζεσταίνει» απ' την αρχή τη μάταιη ελπίδα πως υπάρχει ακόμη έστω και σε κάποια τυχαία σκέψη της.

Προσωπικά θεωρώ πως πρόκειται για ένα διαχρονικής αξίας θέμα, καθώς σε παρόμοια θέση έχουν βρεθεί και θα συνεχίσουν να βρίσκονται πολλοί άνθρωποι. Είναι, άλλωστε, πέρα από τις δυνατότητες των ανθρώπων το να ελέγχουν και να καθορίζουν τα συναισθήματά τους.

2ο Παράδειγμα σύνθεσης ερμηνευτικού σχολίου

Ποια είναι η συμβουλή που ο συγγραφέας διατυπώνει προς τον αναγνώστη και με ποιες γλωσσικές επιλογές το αναδεικνύει; Να εκφράσεις τη συμφωνία ή τη διαφωνία σου απέναντι σε αυτή την παρότρυνση. Η απάντησή σου να εκτείνεται σε 150-200 λέξεις.

Παντελής Μπουκάλας

«Ο μάντης»

Το κείμενο αναφέρεται στον μάντη Τειρεσία, ο οποίος τυφλώθηκε από τη θεά Αθηνά.

Αλλά να που έφτασα στο τρισμέγιστο δώρο. Και δε λέω για τη ράβδο, κλαδί αγριοκερασιάς, που η θεά της σοφίας έθεσε στο χέρι μου, οδηγό ασφαλή, όταν τυφλό με άφησε ο πεπρωμένος θυμός της. Για τη χάρη της λέω να κατέχω τη γλώσσα των πουλιών, τα πετούμενα νοήματα, τι τ' αηδόνια στις φωλιές τους λαλούν και στα ψηλά οι κούκοι, και τι ο πετροκότσυφας στα κορφοβούνια πάνω, και της πέτρας η πέρδικα ασφαλώς κι ό,τι άλλο τού έλαχε η ηδύτης του ύψους. Και το πρώτο που η έκπληξή μου διδάχτηκε ήταν τούτο: του τραγουδιού το νόημα, το τραγούδι είναι· η χαρά του, και της πέτρας απλούστερη· η υπόσχεση που βαθιά το συντάσσει. Και σκοπός του και τέλος του, η αρχή του κι η πράξη. Τα πουλιά, το ταξίδι τους είναι· ερωμένα του ύψους, ζουν το πρόσκαιρο το επιτέλους απέραντο. Ζουν το μάταιο το επιτέλους πανένδοξο. Διανύουν το τίποτε και βγαίνουν στο παν. Στον αέρα, στη διαύγεια, στην κορυφή που υπάρχει για να δείχνει μονάχα προς τα πού η ψηλότερη, στην ελευθερία που κυρίως στον τρόπο της απώλειας οφείλει το κρίσιμο λάμδα της.

Παντελής Μπουκάλας «Ο μάντης», Εκδόσεις Άγρα

1ο βήμα: Αναζήτηση κεντρικού θέματος/ιδέας

Αναφορές από το κείμενο	Επιμέρους θέματα/ιδέες	Κύριο θέμα/ιδέα του κειμένου:
«του τραγουδιού το νόημα, το τραγούδι είναι...Τα πουλιά το ταξίδι τους είναι. ερωμένα του ύψους, ζουν το πρόσκαιρο το επιτέλους απέραντο».	Η συνειδητοποίηση πως η ουσία των πραγμάτων και της ζωής βρίσκεται στο να βιώνει κανείς το εφήμερο παρόν.	Η ανάγκη να συνειδητοποιήσουν οι άνθρωποι πως το νόημα και η ομορφιά της ζωής βρίσκονται στη απλή βίωση του παρόντος, χωρίς την πίεση περιπτώσεων προσδοκιών και αγωνιών.
«Για τη χάρη της λέω να κατέχω τη γλώσσα των πουλιών, τα πετούμενα νοήματα, τι τ' αηδόνια στις φωλιές τους λαλούν, και στα ψηλά οι κούκοι...η πέρδικα».	Η ιδιαίτερη αξία των απλών καθημερινών δράσεων που αν και μοιάζουν μάταιες εμπεριέχουν την ομορφιά της ελευθερίας και της αληθινής βίωσης της ζωής.	

2ο βήμα: Αξιοποίηση στοιχείων του συγκεκριμένου.

Η αναφορά στο επεισόδιο κατά το οποίο ο Τειρεσίας τυφλώνεται από την θεά Αθηνά μάς δίνει μια χρονική ένδειξη, για να τοποθετήσουμε τη δράση στην αρχαιότητα. Ωστόσο, οι διαπιστώσεις που διατυπώνονται αίρουν τους χρονικούς περιορισμούς, καθώς αποκτούν διαχρονική ισχύ. Οι έμμεσες παραινέσεις του μάντη μπορούν να διαβαστούν ως το απόσταγμα ζωής που μεταδίδει, ως μια επίκαιρη και διαρκή υπενθύμιση, προς τους αναγνώστες κάθε εποχής να ζουν την ομορφιά της κάθε στιγμής χωρίς την εμμονή των προσδοκιών και αγωνιών του μέλλοντος.

3ο βήμα: Αξιοποίηση κειμενικών δεικτών και χωρίων του κειμένου

Αναφορές (χωρία) από το κείμενο	Δείκτης	Λειτουργία
Ο μάντης	Τίτλος	Προϊδεάζεται ο αναγνώστης για την ταυτότητα και τις ξεχωριστές δυνατότητες του κεντρικού προσώπου.
«Για τη χάρη λέω να κατέχω...».	Χρήση α' ενικού προσώπου	Το κείμενο αποκτά εξομολογητικό τόνο και την αλήθεια του προσωπικού βιώματος.
«Και δε λέω για τη ράβδο... Για τη χάρη λέω να κατέχω τη γλώσσα των πουλιών».	Σχήμα άρσης και θέσης	Προβάλλεται με έμφαση η ικανότητα του ήρωα να κατανοεί τη γλώσσα των πουλιών.
«Τα πετούμενα νοήματα/ του έλαχε η ηδύτης του ύψους».	Χρήση μεταφορικού λόγου	Τονίζεται η ικανότητα του μάντη να έχει την επίγνωση («του έλαχε η ηδύτης του ύψους») σχετικά με το ποιο είναι νόημα της ζωής, που οι περισσότεροι άνθρωποι δεν κατέχουν: η ευτυχία βρίσκεται στις απλές, καθημερινές, εφήμερες στιγμές («τα πετούμενα νοήματα») κι όχι στο κυνήγι των αβέβαιων προσδοκιών και αγωνιών.
«Και το πρώτο που η έκπληξη μου διδάχτηκε».	Χρήση προσωποποίησης	Αποδίδεται η έκπληξη του ήρωα από όσα έμαθε, αξιοποιώντας τις ξεχωριστές του δυνατότητες.

«Ζουν το πρόσκαιρο το επιτέλους απέραντο. Ζουν το μάταιο το επιτέλους πανένδοξο. Διανύουν το τίποτε και βγαίνουν στο παν».	Αξιοποίηση οξύμωρων σχημάτων	Μέσα από τις φαινομενικές αντιθέσεις προβάλλεται emphaticά η σημασία της παρούσας στιγμής, του παρόντος, που όσο κι αν μοιάζει ανούσιο ή εφήμερο συνιστά τον μόνο δεδομένο χρόνο της ζωής μας.
«Στον αέρα, στη διαύγεια, στην κορυφή που υπάρχει».	Αξιοποίηση ασύνδετου σχήματος	Τονίζεται πιο παραστατικά η αίσθηση ελευθερίας που διακρίνει τον χώρο στον οποίο κινούνται τα πουλιά.

4ο βήμα: Διερεύνηση συναισθηματικού κλίματος

Ο μάντης δοκιμάζει ισχυρή έκπληξη, καθώς συνειδητοποιεί, παρατηρώντας τη φύση, πως το νόημα και ο σκοπός του τραγουδιού των πουλιών είναι το ίδιο το τραγούδι, πως τα πουλιά ζουν μόνο για να απολαμβάνουν το ταξίδι τους. Αυτήν την έκπληξη, τη βιωμένη σοφία του προσπαθεί να μεταδώσει με έναν τρόπο ποιητικό και λυρικό, ώστε να φτάσει στην ψυχή του αναγνώστη και να νιώσει κι εκείνος την χαρά και την ευδαιμονία των απλών καθημερινών εμπειριών.

Ερμηνευτικό σχόλιο

Κατά τη γνώμη μου, το κύριο θέμα του κειμένου συνίσταται στην ανάγκη να συνειδητοποιήσουν οι άνθρωποι πως η ομορφιά και το νόημα της ζωής βρίσκονται στην απλή βίωση του παρόντος, χωρίς την πίεση περιττών προσδοκιών και αγωνιών. Το θέμα αυτό αναδεικνύεται μέσα από τη σε α' πρόσωπο δοσμένη εκμυστήρευση του μάντη Τειρεσία («να που έφτασα»), ο οποίος έχοντας λάβει το χάρισμα να καταλαβαίνει τη γλώσσα των πουλιών αντλεί από αυτά καίρια μαθήματα, όπως το δηλώνει με τη χρήση προσωποποίησης: «Και το πρώτο που η έκπληξή μου διδάχτηκε». Το πρώτο, λοιπόν, που με έκπληξη μαθαίνει ο μάντης από τα πουλιά είναι πως το νόημα του τραγουδιού είναι το ίδιο το τραγούδι, καθώς, όπως δηλώνεται με τη χρήση μεταφορικού λόγου, η απόλαυση που λαμβάνουν από αυτό είναι ξεκάθαρη («η χαρά του, και της πέτρας απλούστερη»). Μαθαίνει, συνάμα, πως τα πουλιά είναι το ίδιο τους το ταξίδι, αφού έχουν μέσω αυτού τη δυνατότητα να «ζουν το πρόσκαιρο», το οποίο, όπως τονίζεται μέσω ενός οξύμωρου σχήματος, δεν εξαντλείται για εκείνον που κατανοεί την αξία του: «το επιτέλους απέραντο». Κατ' αυτό τον τρόπο, τα πουλιά έστω κι αν φαίνεται πως διανύουν μια μικρή ή ασήμαντη απόσταση, «βγαίνουν στο παν», κατακτούν, δηλαδή, την ουσία της ζωής, όπως προκύπτει από τη συγκεκριμένη μεταφορά.

Μέσα από τα λόγια του μάντη γίνεται, θεωρώ, πράγματι αντιληπτή η αξία του παρόντος, εφόσον όσο πρόσκαιρο κι αν μοιάζει αυτό, είναι το μόνο απολύτως δεδομένο στη ζωή μας. Το να το προσπερνούμε, επομένως, αγωνιώντας ή και ανυπομονώντας για το μέλλον, σημαίνει ότι θυσιάζουμε ό,τι έχει πράγματι σημασία για κάτι που είναι αβέβαιο κι ίσως δεν το ζήσουμε ποτέ.

3ο Παράδειγμα σύνθεσης ερμηνευτικού σχολίου

Ποιο είναι το κυρίαρχο συναίσθημα που βιώνει η ηρωίδα του ποιήματος; Προσπαθήστε να αιτιολογήσετε από πού πηγάζει αυτό, αξιοποιώντας στοιχεία του κειμένου. Πιστεύετε ότι ο σύγχρονος τρόπος ζωής ευθύνεται για τη συναισθηματική της κατάσταση; (150-200 λέξεις)

Τασούλα Καραγεωργίου

«Αντιγόνη»

Έχει ξεχάσει γιατί βρίσκεται εδώ, σ' αυτό το γκρίζο τούνελ

– ο Πολυνείκης, μια ανάμνηση αχνή –

μόνο θυμάται αμυδρά κάτι τριμμένες λέξεις

– επίθετα στερητικά, ἄφιλη και ἀνυμέναιη

σκοτεινιασμένοι μέλλοντες ολόκληιστοι:

ἐκεῖ γάρ κείσομαι αἰεὶ.

Έμοιαζε κάποτε ουρανός,

μα ήταν μόνο χώμα

κι ήταν τούνελ σκοτεινό με φωτισμό υποκίτρινο.

Τώρα της έχει παραχωρηθεί,

λόγω εκείνης της παλιάς μανίας με τα χθόνια,

ο υπόγειος σταθμός για κατοικία·

είναι η μισότρελη γριά

(όποιος μπορεί να δει, κάθε πρωί τη βλέπει)

σέρνει σε τσάντες πλαστικές τα υπάρχοντά της

– έναν καθρέφτη ραγισμένο,

την Αντιγόνη σε μετάφραση Ραγκαβή,

μια τούφα απ' τα μαλλιά του Πολυνείκη

μέσα σε μια ντενεκεδένια οστεοθήκη –
τα ψαχουλεύει, βέβαιη πως όλο κάτι λείπει,
καθώς τη διαδρομή την ίδια πάντα εκτελεί,
αφετηρία-τέρμα και τανάπαλιν,
μπερδεύοντας συχνά τα δυο – τόσοι αιώνες.

Δεν θέλω να τη βλέπω·
έχουν μαδήσει τ' άγρια πουλιά βαλσαμωμένα στο κεφάλι της
κι έχει στο βλέμμα εκείνο το μαβί του άδειου χάους.

Δεν θέλω να τη βλέπω·
μου θυμίζει τον καθρέφτη μου,
τα νιάτα μας,
που τα ρημάξαμε για έναν Πολυνείκη.

Τασούλα Καραγεωργίου «Το μετρό», Εκδόσεις Κέδρος

1ο βήμα: Αναζήτηση κεντρικού θέματος/ιδέας		
Αναφορές από το κείμενο	Επιμέρους θέματα/ιδέες	Κύριο θέμα/ιδέα του κειμένου:
Τίτλος: Αντιγόνη σε συνδυασμό και με το μυθικό συγκείμενο: Η Αντιγόνη στην τραγωδία του Σοφοκλή θυσιάστηκε για την αφοσίωσή της και την τήρηση του άγραφου δικαίου (ταφή του αδερφού της, Πολυνείκη), κι αντί να κερδίσει την ηθική της καταξίωση, φυλακίστηκε σαν μια κοινή εγκληματίας.	Οι θυσίες που κάνουν κάποιοι άνθρωποι για τα ιδανικά και τις αξίες τους δεν αναγνωρίζονται.	Η απογοήτευση που δοκιμάζουν οι άνθρωποι όταν συνειδητοποιούν πως οι θυσίες που έκαναν για τα ιδανικά και τις αρχές τους ήταν μάταιες, αφού αυτά έχουν εκπέσει κι έχουν χάσει πια την αξία τους.
«Τώρα της έχει παραχωρηθεί ...ο υπόγειος σταθμός για κατοικία, είναι η μισότρελη γριά ...σέρνει σε τσάντες πλαστικές τα υπάρχοντά της»	Οι άνθρωποι που θυσιάστηκαν για κάποια ανώτερα ιδανικά δεν απολαμβάνουν τιμές και αναγνώριση, είναι πρόσωπα ασήμαντα και αδιάφορα.	
«Δεν θέλω να την βλέπω μού θυμίζει τον καθρέφτη μου, τα νιάτα μας, που τα ρημάξαμε για έναν Πολυνείκη».	Αίσθημα απογοήτευσης για τη ματαιότητα των αγώνων που έδωσαν κάποιοι άνθρωποι.	

2ο βήμα: Αξιοποίηση στοιχείων του συγκεκριμένου.

Το συγκεκριμένο αφορά στον μύθο της Αντιγόνης από την τραγωδία του Σοφοκλή. Η Αντιγόνη παραβιάζει τους γραπτούς κοσμικούς νόμους (του Κρέοντα) και προσφέρει ταφικές τιμές στον αδερφό της, Πολυνείκη, όπως προστάζουν οι ηθικοί, άγραφοι νόμοι. Η πράξη της θεωρείται παράβαση δικαίου και τιμωρείται με φυλάκιση. Οι διαπιστώσεις που προκύπτουν είναι βέβαια διαχρονικές και επίκαιρες, εφόσον Αντιγόνες υπάρχουν και στις μέρες μας, άνθρωποι, δηλαδή, που θυσιάζονται με πίστη και αφοσίωση για τις αξίες και τα ιδανικά τους, αλλά δεν τυχαίνουν την εκτίμηση και αποδοχή του κόσμου, καθώς, στο πλαίσιο της καταναλωτικής και χρησιμοθηρικής εποχής μας τα ιδανικά και οι αξίες έχουν πλέον εκπέσει κι αντικατασταθεί από άλλα.

3ο βήμα: Αξιοποίηση κειμενικών δεικτών και χωρίων του κειμένου

Αναφορές (χωρία) από το κείμενο	Δείκτης	Λειτουργία
«-ο Πολυνείκης, μια ανάμνηση αχνή-»	Μεταφορές	Υποβάλλεται η ιδέα πως οι θυσίες της Αντιγόνης έχουν πια ξεχαστεί, κανείς δεν τις αναγνωρίζει.
«Έχουν μαδήσει τ' άγρια πουλιά βαλσαμωμένα στο κεφάλι της».		Η Αντιγόνη έχει χάσει πια το ψυχικό σθένος, την αντοχή και τη μαχητικότητά της και οι αγώνες της μοιάζουν μάταιοι, κανείς δεν πιστεύει σε αυτούς.
«Έμοιαζε κάποτε ουρανός/μα ήταν μόνο χώμα».	Αντίθεση	Ο θάνατος της Αντιγόνης, η θυσία της, αντί να της εξασφαλίσει την ηθική δικαίωση οδήγησε στον αφανισμό της.

«Δεν θέλω να την βλέπω/ Δεν θέλω να την βλέπω».	Επανάληψη	Αποδίδεται η δυσaréσκεια του ποιητικού υποκειμένου, εφόσον η «ξεπεσμένη» Αντιγόνη τού υπενθυμίζει πως μάταια κάποιοι άνθρωποι θυσιάζονται.
«Δεν θέλω να την βλέπω. μου θυμίζει τον καθρέφτη μου, τα νιάτα μας, που τα ρημάξαμε για έναν Πολυνείκη».	Χρήση α'ενικού και πληθυντικού προσώπου	Το ποιητικό υποκείμενο ταυτίζεται συναισθηματικά και ιδεολογικά με μια ομάδα ανθρώπων (συλλογικότητα), που αγωνίστηκαν για την επικράτηση κάποιων ιδανικών κι εκφράζει την απογοήτευσή τους που αυτά δεν εμπνέουν πια κανέναν.

4ο βήμα: Διερεύνηση συναισθηματικού κλίματος

Η ταύτιση μιας σύγχρονης ηλικιωμένης και άστεγης γυναίκας με τη μυθική Αντιγόνη δίνει την ευκαιρία στο ποιητικό υποκείμενο να υποβάλει τη θλίψη και την απογοήτευση εκείνων των ανθρώπων που κάποτε πάσχισαν στη ζωή τους, αγωνίστηκαν, κατέβαλαν θυσίες, αλλά οι αγώνες τους δεν δικαιώθηκαν και κατέληξαν «αόρατοι», αδιάφοροι και ανυπόληπτοι μέσα στην κοινωνία. Τα ίδια συναισθήματα διάψευσης και ματαίωσης δοκίμαζει και εκφράζει και το ποιητικό υποκείμενο, που μιλάει εξ ονόματος μιας ολόκληρης γενιάς, καθώς βλέπει τις θυσίες και τους αγώνες των νεανικών τους χρόνων, τα ιδανικά και τις αξίες που κάποτε υπερασπίστηκαν να μην αναγνωρίζονται, να μην συγκινούν κανέναν πια στη σύγχρονη υλιστική, αντιπνευματική και ηθικά απογυμνωμένη εποχή μας.

Ερμηνευτικό σχόλιο

Στο ποίημα αναδεικνύεται το αίσθημα απογοήτευσης που προκύπτει, όταν οι άνθρωποι συνειδητοποιούν τις υπέρμετρες θυσίες που έκαναν για ιδανικά και αρχές, τα οποία έχουν πια χάσει την αξία τους. Το θέμα αυτό αναδεικνύεται μέσα από την αναγνώριση της μυθικής Αντιγόνης από το ποιητικό υποκείμενο στο πρόσωπο μιας άστεγης ηλικιωμένης γυναίκας («σέρνει σε τσάντες πλαστικές τα υπάρχοντά της»). Όπως δηλώνεται με μια μεταφορική έκφραση, η Αντιγόνη ελάχιστα θυμάται τη μέγιστη θυσία που προσέφερε στον αδερφό της (– ο Πολυνείκης, μια ανάμνηση αχνή –). Ο ενταφιασμός του, όπως προκύπτει από μια αντίθεση, αν και θα χάριζε στην ηρωίδα την ηθική καταξίωση, οδήγησε απλώς και μόνο στο χαμό της («Έμοιαζε κάποτε ουρανός, / μα ήταν μόνο χώμα»). Η άλλοτε ένδοξη Αντιγόνη, είναι πλέον ένα ασήμαντο πρόσωπο («είναι η μισότρελη γριά»), αδιάφορο για τους περισσότερους. Όπως χαρακτηριστικά δηλώνεται, άλλωστε, με μια επανάληψη από το ποιητικό υποκείμενο («Δεν θέλω να τη βλέπω»), η παρουσία της είναι πια δυσάρεστη, αφού συνιστά μια σαφή υπενθύμιση πως πολλές ζωές θυσιάστηκαν μάταια, στοιχείο που επισημαίνεται με μια μεταφορά: «τα νιάτα μας, / που τα ρημάξαμε για έναν Πολυνείκη».

Η μεταστροφή της ηρωικής Αντιγόνης σε μια παρηκμασμένη γυναίκα, που έχει χάσει το ψυχικό της σθένος («έχουν μαδήσει τ' άγρια πουλιά»), φανερώνει εναργώς την αίσθηση πολλών ανθρώπων πως θυσίασαν τη ζωή τους σε αγώνες που πλέον μοιάζουν μάταιοι. Οι αλλαγές στον τρόπο σκέψης και ζωής των σύγχρονων ανθρώπων έχουν θέσει στο περιθώριο ιδανικά που άλλοτε ενέπνεαν τις παλαιότερες γενιές κι έχουν ακυρώσει, υπό μία έννοια, τις δικές τους θυσίες.

4ο Παράδειγμα σύνθεσης ερμηνευτικού σχολίου

Να περιγράψεις και να ερμηνεύσεις τη συναισθηματική κατάσταση στην οποία βρίσκεται το ποιητικό υποκείμενο. Θεωρείτε πως υπάρχουν πολλοί άνθρωποι στην εποχή μας που βιώνουν παρόμοια συναισθήματα; (150-200 λέξεις)

Κική Δημουλά

«Υστερία»

Απόψε
έντρομη
στο παράθυρο
τινάχτηκε η παραφορά μου
φωνάζοντας:
Βοήθεια, βοήθεια, με πνίγουν!

Τούτο συνέβη ξαφνικά
την ώρα που καθίσαμε για βράδυ
στο τραπέζι,
που βγάλαμε
τις πετσέτες από τις θήκες
για να μη λερώσουμε τα τετριμμένα,
κι αρχίσαμε να τρώμε
την τελευταία μπουκιά της ημέρας,
λέγοντας κάθε τόσο:
δαπανηρό φαϊ,
δαπανηρό φαϊ,
πόσο η ζωή ακρίβυνε!

Κική Δημουλά «Ποιήματα», Εκδόσεις Ίκαρος

1ο βήμα: Αναζήτηση κεντρικού θέματος/ιδέας

Αναφορές από το κείμενο	Επιμέρους θέματα/ιδέες	Κύριο θέμα/ιδέα του κειμένου:
Τίτλος: «Υστερία»	Το ποιητικό υποκείμενο βρίσκεται σε μια ανεξέλεγκτη ψυχική κατάσταση.	
«Βοήθεια, βοήθεια, με πνίγουν»!	Το αίσθημα ασφυξίας που βιώνει το ποιητικό υποκείμενο από τη μίζερη και κενή ζωή.	Η διαβίωση μέσα σε ένα κλίμα ρουτίνας και μιζέ- ριας προκαλεί ασφυξία στο ποιητικό υποκείμενο και ανάγκη διαφυγής.
«την ώρα που καθίσαμε ... ακρίβυνε»!	Οι καθημερινές δραστηριότητες στο σπίτι καταντούν ρουτίνα που επαναλαμβάνεται, χωρίς καμία ανανέωση και βυθίζουν το ποιητικό υποκείμενο στην ανία.	

2ο βήμα: Αξιοποίηση στοιχείων του συγκεκριμένου

Από το συγκεκριμένο μπορούμε να κατανοήσουμε την ανία και μονοτονία που επικρατεί στη ζωή του ποιητικού υποκειμένου, καθώς επαναλαμβάνει καθημερινά τις ίδιες δραστηριότητες και οικιακές υποχρεώσεις. Τίποτα δεν αλλάζει στη ζωή της, που καταντάει ρουτίνα και την οδηγεί σε οριακές ψυχικές καταστάσεις απόγνωσης. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη ότι η ποιήτρια είναι γυναίκα, που έζησε σε μια εποχή όπου τα στερεότυπα των φύλων προσδιόριζαν αυστηρά τα όρια και τις υποχρεώσεις των γυναικών, αντιλαμβανόμαστε σε ένα βαθμό την καθημερινότητά της και τα συναισθήματα που βίωνε.

3ο βήμα: Αξιοποίηση κειμενικών δεικτών και χωρίων του κειμένου

Αναφορές (χωρία) από το κείμενο	Δείκτης	Λειτουργία
«Υστερία»	Τίτλος	Ο τίτλος προϊδεάζει τον αναγνώστη για την ακραία συναισθηματική κατάσταση του ποιητικού υποκειμένου.
«Απόψε ...φωνάζοντας»:	Προσωποποίηση	Υποβάλλεται η ιδέα πως το ποιητικό υποκείμενο βρίσκεται σε μια ανεξέλεγκτη ψυχική κατάσταση.
«Βοήθεια, ...πνίγουν»!	Ευθύς λόγος και Μεταφορά	Αποδίδεται το αίσθημα ασφυξίας, απόγνωσης και ανάγκης διαφυγής του ποιητικού υποκειμένου από την καθημερινή ρουτίνα της ζωής του.
«την ώρα που καθίσαμε ... της ημέρας»	Σκηνική περιγραφή της τελετουργίας του δείπνου	Αποδίδεται η άχαρη ζωή του ποιητικού υποκειμένου, που επαναλαμβάνεται ίδια και μονότονη κάθε μέρα, χωρίς να παρουσιάζει καμία αλλαγή, ανανέωση ή ευχάριστη έκπληξη.
«για να μη λερώσουμε τα τετριμμένα».	Μεταφορά	

4ο βήμα: Διερεύνηση συναισθηματικού κλίματος

Ένα βαρύ συναισθηματικό κλίμα βαραίνει όλο το κείμενο και το ποιητικό υποκείμενο, που βιώνει μια άχαρη και μονότονη ζωή, μια ζωή που δεν την ικανοποιεί και αυτό την οδηγεί σε βαθιά απόγνωση. Απελπισμένη αναζητά μια διαφυγή από τη ρουτίνα και την ομοιόμορφη καθημερινότητά της, στην οποία τίποτα δεν αλλάζει, καμία αλλαγή ή ευχάριστη έκπληξη δεν την περιμένει.

Ερμηνευτικό σχόλιο

Το ποιητικό υποκείμενο μη αντέχοντας την περαιτέρω βίωση μιας διαρκούς μίξης ρουτίνας, οδηγείται σ' ένα συναισθηματικό ξέσπασμα, αναζητώντας την αναγκαία διαφυγή. Ήδη από τον τίτλο του ποιήματος (Υστερία) γίνεται αντιληπτό πως το ποιητικό υποκείμενο έχει περιέλθει σε μια ανεξέλεγκτη ψυχική κατάσταση. Η απώλεια, ωστόσο, του ελέγχου των συναισθημάτων του ποιητικού υποκειμένου δεν εκδηλώνεται μέσω της δικής του δράσης, αλλά παρουσιάζεται μέσω μιας προσωποποίησης, με την «έντρομη παραφορά» του να τινάζεται προς το παράθυρο και να καλεί απεγνωσμένα σε βοήθεια, καθώς αισθάνεται πως δεν μπορεί να αντέξει άλλο. Αίσθημα που εκφράζεται με μια μεταφορά «με πνίγουν!», ώστε να αποδοθεί πιο δραστικά το πόσο έντονα βιώνει την καταπίεση στην καθημερινή του ρουτίνα. Με την παρουσίαση, μάλιστα, λεπτομερειών από τη στιγμή που εκδηλώθηκε η έντονη αυτή αντίδραση, γίνεται σαφέστερο το ερέθισμα που την πυροδότησε. Το σκηνικό πλαίσιο του δείπνου, με την παραστατική μεταφορά πως έβγαλαν τις πετσέτες «για να μη λερώσουμε τα τετριμμένα», υποδηλώνει την αδιάκοπη επανάληψη της ίδιας κατάστασης. Συνάμα, η επανάληψη της φράσης «δαπανηρό φαΐ» φανερώνει το μίζερο κλίμα απ' το οποίο επιδιώκει με τόση σφοδρότητα να ξεφύγει το ποιητικό υποκείμενο.

Η αίσθηση του ποιητικού υποκειμένου πως έχει εγκλωβιστεί σε μια αέναα επαναλαμβανόμενη καθημερινότητα, που δεν περιέχει στοιχεία ανανέωσης ή έστω συναισθηματικής ικανοποίησης, εκφράζει σε μεγάλο βαθμό την ψυχολογική κατάσταση πολλών ανθρώπων. Η παγίωση, άλλωστε, μιας καθημερινής ρουτίνας επιβάλλεται από το πιεστικό πρόγραμμα και τις πολλαπλές υποχρεώσεις των περισσότερων ανθρώπων στις μέρες μας.

5ο Παράδειγμα σύνθεσης ερμηνευτικού σχολίου

Ποιες είναι οι συνθήκες ζωή του ήρωα, Πολωνού ελαιοχρωματιστή, που παρουσιάζονται στο κείμενο; Να απαντήσετε, αξιοποιώντας κατάλληλους κειμενικούς δείκτες. Πώς τοποθετήστε εσείς απέναντι στο θέμα του κειμένου; (150-200 λέξεις)

Ηλίας Λ. Παπαμόσχος

«Πολωνός ελαιοχρωματιστής»

Ο Φούτης ήρθε στην Ελλάδα στα τέλη της δεκαετίας του '70. Έμαθε το ποτό από έφηβος στην Πολωνία, όταν εργάστηκε, ως μαθητευόμενος, σε μεγάλο συνεργείο, που δούλευε σ' ένα πανύψηλο κτίριο στο κέντρο της Βαρσοβίας. Στα διαλείμματα ο πρωτομάστορας τον έστελνε να αγοράσει βότκα· κάθονταν έπειτα όλοι πάνω στη στέγη και την πίνανε αγναντεύοντας τα υπερώα της πολωνικής πρωτεύουσας. Χρόνια μετά, κάποια βραδιά, έκλεψε με τους φίλους του ένα βαρέλι καθαρό οινόπνευμα. Το ξημέρωμα τον βρήκε στο σαλόνι του σπιτιού του να παριστάνει τον πιανίστα μπρος στο καλοριφέρ. Ο Φούτης γνώρισε του καλλιτέχνη τα βάσανα, τους κόπους και τις στερήσεις του αθλητή, αφού δούλεψε ένα φεγγάρι χορευτής στην Όπερα της Βαρσοβίας κι έπαιξε επαγγελματικό μποξ-κατηγορία πτερού. Του άρεσε συχνά να αναπολεί το μποέμικο κλίμα της Βαρσοβίας. Εκεί οι γυναίκες δίνονται με τα μάτια», έλεγε. Είχε κάτι το ασκητικό η όψη του Φούτη, το λιπόσαρκο κι άτριχο κεφάλι του φώλιαζε σαν αυγό μες στα πυκνά του γένια. Κάπνιζε Καρέλια κασετίνα και χάριζε τη γελοιογραφία που έχει μέσα το πακέτο στα παιδιά, κι έβηχε έναν βήχα κούφιο, σαν ψεύτικο, σκεπάζοντας πάντα το στόμα με τη μεγάλη χούφτα του. Τα νύχια του τότε, σαν περασμένα με βερνίκι, έλαμπαν. Έτρωγε πάντα σαν πουλάκι (λίγο ψωμί, λίγο τυρί, δυο φέτες ζαμπόν) κι έπινε σαν άλογο. Δεν έμενε στην πόλη. Από το χωριό ερχόταν κάθε πρωί με τα πόδια, τρέχοντας· το βράδυ, αν ήταν νηφάλιος, έτρεχε πάλι, ειδάλλως έπαιρνε ταξί. Κι έπειτα ρίχνοντας τσίπουρο σε πηγάδι χωρίς πάτο, βούλιαζε στις βραζιλιάνικες σειρές.

Κάποτε ήταν να βάψει την ταμπέλα ενός μαγαζιού και χρειάστηκε μια σκάλα ψηλή για ν' ανεβεί, σε ρινγκ άλλου είδους όπως φάνηκε ύστερα. Πλαγιάσανε τη σκάλα. Η βάση της έβγαине αρκετά μες στον δρόμο, που ήταν πολύ στενός. Όποτε ερχόταν αμάξι, δεν έκοβε πολύ και περνούσε σύρριζα από τη σκάλα. «Κανείς δεν μου κρατάει!...» έλεγε κάθε λίγο κλαψουρίζοντας ο Φούτης, κι ενώ τα χάχανα έδεναν με τον βόμβο των μηχανών, εκείνος συνέχιζε, με βλέμμα θολό και πυρετικό συνάμα, να απλώνει τη γαλάζια μπογιά στην ταμπέλα, θυμίζοντας μοναχό που ιστορεί ουρανό για να δραπετεύσει.

Ηλίας Λ. Παπαμόσχος «Η αλεπού της σκάλας και άλλες ιστορίες», Εκδόσεις Κίχλη

1ο βήμα: Αναζήτηση κεντρικού θέματος/ιδέας

Αναφορές από το κείμενο	Επιμέρους θέματα/ιδέες	Κύριο θέμα/ιδέα του κειμένου:
«Ο Φούτης ήρθε στην Ελλάδα στα τέλη της δεκαετίας του '70».	Οι οικονομικές δυσκολίες συχνά αναγκάζουν τους ανθρώπους να μεταναστεύουν.	Οι οικονομικές δυσχέρειες εξαθλιώνουν και υποβαθμίζουν την αξία και την ποιότητα της ζωής, ιδιαίτερα όταν αυτοί είναι και ξένοι (μετανάστες) .
«έφηβος στην Πολωνία εργάστηκε ως μαθητευόμενος σε μεγάλο συνεργείο ... γνώρισε του καλλιτέχνη τα βάσανα, τους κόπους και τις στερήσεις του αθλητή ... κάποτε ήταν να βάψει την ταμπέλα ενός μαγαζιού...»	Ο ήρωας αλλάζει πολλά και διαφορετικά επαγγέλματα, γεγονός που δείχνει τον συνεχή του αγώνα για να επιβιώσει	
«κάθονταν έπειτα όλοι πάνω στη στέγη και την πίνανε (τη βότκα)... κάποια βραδιά έκλεψε με τους φίλους του ένα βαρέλι καθαρό οινόπνευμα ... Κι έπειτα ρίχνοντας τσίπουρο σε πηγάδι χωρίς πάτο, ...»	Οι οικονομικές και επαγγελματικές δυσκολίες συχνά οδηγούν τους ανθρώπους στη χρήση αλκοόλ, ως μια απόπειρα προσωρινής διαφυγής από τα προβλήματά τους.	

2ο βήμα: Αξιοποίηση στοιχείων του συγκεκριμένου

. Στοιχεία που προκύπτουν από το συγκεκριμένο και μπορούν να αξιοποιηθούν για την καλύτερη κατανόηση κι ερμηνεία του κειμένου είναι η χρονολογία έλευσης στην Ελλάδα του Πολωνού μετανάστη, δεκαετία του '70. Πρόκειται για μια εποχή που επικρατούσε ακόμη ο υπαρκτός σοσιαλισμός στα ανατολικά κράτη της Ευρώπης και η μετανάστευση για μια καλύτερη ζωή σε χώρες πιο ελεύθερες, οικονομικά ευημερούσες και δημοκρατικά οργανωμένες ήταν συχνή.

3ο βήμα: Αξιοποίηση κειμενικών δεικτών και χωρίων του κειμένου

Αναφορές (χωρία) από το κείμενο	Δείκτης	Λειτουργία
«Ο Φούτης ήρθε στην Ελλάδα στα τέλη της δεκαετίας του '70».	Αφηγητής παντογνώστης/τρι-τοπρόσωπη αφήγηση	Παρουσιάζονται τα γεγονότα και τα κοινωνικά προβλήματα αποστασιοποιημένα και αντικειμενικά.
«κάθονταν έπειτα όλοι πάνω στη στέγη και την πίνανε (τη βότκα) ...Κι έπειτα ρίχνοντας τσίπουρο σε πηγάδι χωρίς πάτο, ...έπινε σαν άλογο»	-Συνεχής επαναφορά στο θέμα του ποτού (επανάληψη). -Θαμιστική αφήγηση: με τους παρατατικούς δηλώνεται μια φορά ένα γεγονός (η συνήθεια του ποτού) που επαναλαμβάνονταν συνέχεια.	Προβάλλεται η απόγνωση του ήρωα από τις δυσκολίες της ζωής του και η ανάγκη του να ξεχαστεί για λίγο στο ποτό. Το ποτό του έγινε συνήθεια κι εθισμός.
«Έτρωγε πάντα σαν πουλάκι»	Παρομοίωση	Υποβάλλεται η ιδέα πως η οικονομική ανέχεια εξαναγκάζει τον ήρωα σε έναν στερητικό και λιτοδίαιτο τρόπο ζωής.
«Κι έπειτα ρίχνοντας τσίπουρο σε πηγάδι χωρίς πάτο»...	Μεταφορά	Αισθητοποιείται η παράδοσή του και ο εθισμός του στο αλκοόλ.
«Κάποτε ήταν να βάψει ...για να δραπετεύσει»	Η επικίνδυνη για την ασφάλειά του εργασία του μετανάστη πάνω σε μια σκάλα αφήνει αδιάφορους τους περαστικούς που αντιμετωπίζουν το θέαμα με «χάχανα» (δείκτης περιεχομένου).	Τονίζεται η απαξίωση και η αδιαφορία που συχνά δείχνουν οι άνθρωποι για τους οικονομικά εξαθλιωμένους συνανθρώπους τους που δεν ανήκουν στην δική τους κοινωνική τάξη και εθνική ομάδα.
«να απλώνει τη γαλάζια μπογιά στην ταμπέλα, θυμίζοντας μοναχό που ιστορεί ουρανό για να δραπετεύσει»	Παρομοίωση	Προβάλλεται η ανομολόγητη επιθυμία του ήρωα να βρει παρηγοριά, να διαφύγει από τα προβλήματα της μίζερης ζωής του.

4ο βήμα: Διερεύνηση συναισθηματικού κλίματος

Το συναισθηματικό κλίμα που κυριαρχεί στο κείμενο είναι μια διάχυτη θλίψη για κάποιους ανθρώπους που λόγω οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών συγκυριών αναγκάζονται να ζήσουν μια δύσκολη ζωή με υλικές στερήσεις και έλλειψη αποδοχής από τους γύρω τους. Είναι φανερό η συγκίνηση του συγγραφικού υποκειμένου, όπως και η προσπάθεια του να ευαισθητοποιήσει τους αναγνώστες για το κοινωνικό αυτό πρόβλημα, καταγγέλλοντας διακριτικά τις συχνά ανάλγητες και ρατσιστικές συμπεριφορές του κοινωνικού περιγύρου απέναντι στις ποικίλες αντιξοότητες που αντιμετωπίζει ο Πολωνός μετανάστης και ήρωας του κειμένου στη χώρα υποδοχής.

Ερμηνευτικό σχόλιο

Στο κείμενο αναδεικνύονται οι εξαθλιωτικές συνθήκες ζωής του ήρωα. Καταρχάς, ως οικονομικός μετανάστης έχει ήδη αντιμετωπίσει πολλές εναλλαγές στον βίο του με άμεσο απότοκο την υποβάθμιση της ζωής του υπό την πίεση των οικονομικών συνθηκών. Όπως προκύπτει από την αφήγηση, που δίνεται με αποστασιοποίηση από ένα παντογνώστη αφηγητή, ο ήρωας, ο Φούτης, προτού έρθει ως μετανάστης στην Ελλάδα αλλάζει αρκετά επαγγέλματα, γεγονός που φανερώνει το συνεχή αγώνα για τη διασφάλιση της οικονομικής του επιβίωσης. Συνάμα, μάλιστα, αποκτά ήδη από την εφηβική του ζωή τη συνήθεια να πίνει, βρίσκοντας στο αλκοόλ παρηγοριά για τις δυσκολίες που βιώνει. Οι συνεχείς στερήσεις τον οδηγούν σ' έναν λιτό τρόπο διατροφής, όπως τονίζεται με μια παρομοίωση («Έτρωγε πάντα σαν πουλάκι»), μα και σε αυξημένη κατανάλωση αλκοόλ, όπως δηλώνεται με μια ακόμη παρομοίωση («έπινε σαν άλογο»), αφήνοντας μέσα απ' την αντίθεση που προκύπτει να δηλωθεί η εντεινόμενη ανάγκη διαφυγής από τη δυσάρεστη πραγματικότητα της ζωής του. Η παράδοσή του στο αλκοόλ, άλλωστε, διαφαίνεται εναργώς μέσα από τη χρήση μεταφορικού λόγου («ρίχνοντας τσίπουρο σε πηγάδι χωρίς πάτο»). Ο συνεχής αγώνας του ήρωα να επιβιώσει, ωστόσο, δεν βρίσκει καμία ουσιαστική αναγνώριση από τους γύρω του, όπως προκύπτει από ένα ενδεικτικό περιστατικό που καταγράφει ο αφηγητής. Το ανέβασμα του ήρωα σε μια σκάλα που «έβγαине αρκετά μες στον δρόμο», για να βάψει την ταμπέλα ενός μαγαζιού κι ο άμεσος κίνδυνος στον οποίο εκτίθεται, αντιμετωπίζεται με «χάχανα» από τους γύρω του, γεγονός που υποδηλώνει την πλήρη αδιαφορία τους για την ασφάλειά του.

Η αντιμετώπιση του οικονομικού αυτού μετανάστη με τόσο εμφανή απαξίωση, φανερώνει το πόσο ελάχιστη αξία έχει για τους άλλους η ζωή ενός συνανθρώπου τους, από τη στιγμή που εκείνος θεωρείται υποδεέστερος, αφού δεν ανήκει στη δική τους κοινωνική τάξη και εθνική ταυτότητα.